AjSO
Afghanistan Journalists
Support Organization

وضعیت آزادی رسانه‌ها در افغانستان در آستانه‌ی سوم می روز جهانی آزادی مطبوعات

۱۴۰۳ - ۲۰۲۴

در سال 1991، یونسکو قطعنامه‌ای تحت عنوان "تقویت آزادی رسانه‌ها در جهان" تصویب کرد که بر اساس آن از سازمان ملل متحد خواسته شد تا سوم ماه می هر سال را به عنوان روز جهانی آزادی مطبوعات اعلام کند. در چهل و هشتمین نشست سازمان ملل در 20 دسامبر 1993، به طور رسمی این روز به عنوان روز آزادی مطبوعات نامگذاری شد که منبع آن سالگرد انتشار "اعلامیه ویندهوک" برای ارتقای وضعیت نشریه‌های مستقل و فراگیر آفریقا بود.

از آن تاریخ به اینسو، سازمان‌های بین‌المللی مرتبط با آزادی بیان و رسانه‌ها و تحلیل‌گران مستقل، وضعیت‌های مختلف آزادی بیان و رسانه‌ها در جهان را به‌عنوان یک حق بشری رصد می‌کنند که این امر بر اساس ارزشهای‌دموکراتیک در کشورهای مختلف انجام می شود.

سوم ماه می سال جاری را در افغانستان، در شرایطی به سوگ مینشینیم که حق و اصل آزادی رسانه‌ها در سومین سال در حال نابودی است و دایره فشار، سانسور و محدودیت روز به روز تنگ‌تر میشود.افغانستان که در تاریخ معاصر خود از سال 2001 تا 2021 دوران طلایی آزادی بیان و رسانه‌ها، جامعه مدنی و دموکراسی را تجربه کرد و در این دوره تعدد رسانه‌ها و نقش آنها در اطلاع‌رسانی در بسیاری از ولایات کشور وولسوالی‌ها توسعه یافت. اصل آزادی بیان و رسانه‌ها به عنوان یک قرارداد اجتماعی نهادینه شد و مردم دیگر به رسانه‌ها اعتقاد و اعتماد پیدا کردند.

در دهه 1990 رسانه‌ها به تدریج این واقعیت را درک کردند که برای بقا باید به حقیقت، دقت، سرعت، اصالت، اخلاق و قوانین پایبند بوده و به اصول حرفه‌ای بیشتر توجه نمایند. شکاف عمیقی که در صنعت روزنامه‌نگاری در سال‌های اخیر این دو دهه پدیدار شد. فعالیت‌های رسانه‌ای بر مبنای تقویت اخلاق روزنامه‌نگاری، معیارهای حرفه‌ای و تلاش برای نجات از بحران رونقی دوباره گرفت. خانواده رسانه‌ای افغانستان در تلاش بود تا یک جامعه رسانه‌ای مستقل و حرفه‌ای را به عنوان رکن چهارم دموکراسی جوان ایجاد کند.

با سقوط جمهوری اسلامی افغانستان در 15 اگست 2021 همه چیز پایان یافت و رسانه‌های آزاد بار دیگر به زنجیر کشیده شدند. چالش اصلی این است که این دایره و زنجیره روز به روز تنگتر و محدودیتهای سخت‌تر اعمال شده است.

در سه سال اخیر، سانسور و رفتار مستبدانه علیه آزادی رسانه‌ها روز به روز در حال افزایش است. در مراحل اولیه نگرانی‌ها این بود که ساختارهای رسمی، فنی، اقتصادی و ساختاری رسانه‌ها تحت تأثیر محدودیت‌ها و موانع فزاینده برای خبرنگاران زن قرار میگیرند اما در اولین روزها مشکلات اقتصادی در سطح ملی و محلی،رسانه‌های را که وابسته به منابع مالی بودند، مسدود ساخت. خبرنگاران تهدید، دستگیر، ربوده و حتی کشته شدند یا مجبور به ترک کشور گردیدند. اعمال سانسور فزاینده از ممنوعیت موسیقی و سایر برنامه‌های سرگرمی-هنری تا فشارها بر اجرای زنان با پوشش نیمی از صورت را می‌توان به عنوان نمونه‌ای از این چالش‌ها برشمرد. تقریبا یک سال پیش محدودیت‌هایی برای تولید محتوای رسانه‌ای نیز اعمال شد. در جریان محدودیت‌ها و سانسورهای جدید، گروه حاکم به رسانه‌ها و خبرنگاران دستور میدهد که چه بگویند و چه

نگویند. چه کسی را به چه صورت و با چه عناوینی معرفی کنند. محدود کردن و ممنوعیت محتوای رسانه‌ها حمله مستقیم به آزادی رسانه‌ها است و درد عمیق این است که هیچ قانون یا رویه‌ی مکتوبی در مورد این همه محدودیت وجود ندارد.

یکی از آخرین قربانیان واقعی چنین وضعیت مبهم و خیالی، حبیب الرحمان تأثیر، خبرنگار رادیو آزادی در غزنی است. او در هجدهم ماه حمل 1403 توسط استخبارات طالبان دستگیر شد و بعدها گفته شد که به اتهام توهین به مقدسات دستگیر و زندانی شده‌است. هیچکس نمیداند چه باید بکند، که توهین‌آمیز محسوب نشود؟ مشکل اینجاست که هیچ کمیسیون فعالی برای تخلف رسانه‌ای خبرنگاران و رسانه‌ها، پلیس، محکمه، وکیل مدافع و سایر لوایح قانونی وجود ندارد که بتواند مقررات یا قوانین خاصی را در این زمینه اجرا کند.

در مجموع طی دو سال و نیم اخیر در چنین شکافی در ساختارهای قانونی نظارت و تعامل حقوقی برای فعالیت رسانه‌ای شدیدا دچار مشکل شده است !

- در مجموع ۲۵۰ رسانه پخش و نشرات‌شان متوقف شده است.
- تعداد زیادی از روزنامه‌نگاران پس از حاکمیت طالبان بازداشت شده اند که چهار تن آنان تا کنون در بند طالبان به سر می برند. جرم یکی از آنها مربوط به کار خبرنگاری قلمداد شده است و قضیه ی متباقی آنان شامل سایر جرایم جرمی گفته شده است .
- بیش از ۳۰۰ تن از خبرنگاران تهدید، شکنجه و تحقیر شده اند.
- دو تن از خبرنگاران کشته شده اند که مرگ هر دو مربوط به کار خبرنگاری شان نبوده است .

تعداد زیادی از روزنامه‌نگاران کشور را ترک کردند و در تبعید بسر می‌برند . خبرنگارانی که کشور را ترک کرده‌اند نیز از شرایط خوبی برخوردار نیستند.

خبرنگاران تبعید شده به پاکستان، ایران و چند کشور دیگر منطقه از نبود اسناد قانونی اقامت رنج میبرند و هر لحظه امکان اخراج از این کشورها را دارند و ترس از بازگشت و نداشتن امنیت جانی بزرگترین دغدغه‌ی آنها است. کار، منبع درآمد و خانه ندارند و با مشکلات اقتصادی شدیدی دست و پنجه نرم میکنند.
روزنامه‌نگاران مهاجر مقیم کشورهای غربی نیز مشکلات خاص خود را دارند، اما در مقایسه با خبرنگاران مقیم افغانستان، پاکستان و ایران در امنیت و حمایت دولت‌های غربی هستند، اما با فرهنگ و زبان کشورهای میزبان آشنایی ندارند و ناامید هستند که آیا در حرفه خود کار خواهند توانست یا خیر؟

نکته قابل توجه این است که شبکه‌سازی حرفه‌ای در میان‌خبرنگاران افغان در برخی از کشورهای غربی اندک اندک در حال انجام است و برخی از خبرنگاران تلاش‌هایی را برای تشکیل رسانه‌های افغانستان در تبعید آغاز کرده اند و به این ترتیب آینده بهتری را برای تعدادی از خبرنگاران در تبعید ایجاد میکنند. اگر این ساختارها بتوانند حمایت رسانه‌های تجاری و نهادهای بین‌المللی را جلب نمایند، با پوشش اخبار و وقایع داخلی افغانستان، زنجیرهای سانسور و محدودیت‌هایی را که مانع از حق آزادی بیان شهروندان افغانستان در سرزمین‌شان شده، خواهند شکست .

سوم می 2024، سومین سالروز جهانی آزادی مطبوعات است که مردم افغانستان در بیم و ناامیدی سپری می کنند. قسمت تاریک این دایره، ترس بزرگ وشکننده و ناامیدی از بحرانی است که روزبه روز ریشه دار تر میشود.

سازمان حمایت از خبرنگاران افغانستان در کنار دیگر نهادها و خبرنگاران مستقل افغانستان در تلاش است تا دریچه‌ی نوری هرچند کوچک را به روی خبرنگاران افغانستان بگشاید. ما به دنبال ایجاد فضای رسانه‌ای جایگزین هستیم. اگرچه فعالیت رسانه‌ای در داخل کشور بیش از هرجای دیگری موثر و ضروری است، اما با این شدت محدودیت و سانسور، نمیتوان در خارج از کشور دست روی دست گذارد. تربیت و توسعه‌ی جامعه رسانه‌ای مبتنی بر ارزشهای جامه‌ی مدنی برای آینده از اهداف بزرگی است که سازمان حمایت از خبرنگاران به آن متعهد است تا باشد که با بازگشت دوباره دموکراسی شاهد شگوفایی جامعه‌ی رسانه‌ای باشیم.

سوم می روز جهانی آزادی مطبوعات برای همه خبرنگاران در سراسر جهان به ویژه خبرنگاران افغانستان خجسته باد .

سازمان حمایت از خبرنگاران افغانستان